

Diarienummer

Framgångsfaktorer vid läs- och skrivsvårigheter hos döva elever och elever med hörselnedsättning

Bakgrund

Specialpedagogiska skolmyndigheten ska säkra en likvärdig och tillgänglig utbildning för alla elever som är döva eller har en hörselnedsättning. Aktuell forskning visar att elever med nedsatt hörselriskerar att i skolarbetet hamna i svårigheter på grund av bristande läs- och skrivkunskaper. Bristfälliga kunskaper inom dessa områden har vittgående konsekvenser för lärandet inom alla ämnen. Läs- och skrivnätverket inom de regionala specialskolorna (verksam t.o.m våren 2012) diskuterade vid många tillfällen hanteringen av läs- och skrivsvårigheter (inkl dyslexi) inom specialskolans målgrupper.

Kunskaperna om läs- och skrivsvårigheter bygger i mångt och mycket på att eleven har fullgod hörsel. Det är därför av yttersta vikt att planera för och i en förlängning av projektet få möjlighet att sammanställa pedagogisk kunskap och erfarenheter på detta område i relation till begränsad hörsel och olika grad av tvåspråkighet avseende svenska och svenskt teckenspråk.

För att gynna lärande och måluppfyllelse hos döva elever och elever med hörselnedsättning är språk ett av de nödvändigaste verktygen. Denna elevgrupp har två språk, svenskt teckenspråk och svenska som sina språkliga verktyg i sitt läs- och skrivlärande och i sitt kunskapslärande generellt. Detta projekt är mycket angeläget eftersom Sverige är ett av få länder och lärosäten som ger målgruppen rätt till tvåspråkighet. Det innebär också att detta finns en mycket begränsad dokumentation kring metoder och beprövad erfarenhet för läs- och skrivproblematik och behov hos döva elever och elever med hörselnedsättning inklusive elever som opererats med cochlea implantat.

Projektet består av två delar under 2014-2015 men skulle i en förlängning också kunna innebära att från olika skolformer samla in och sammanställa erfarna pedagogers kunskaper kring den aktuella elevgruppens läs- och skrivlärande. Syftet med detta skulle vara att bättre kunna bemöta målgruppens behov. Slutligen skulle projektet kunna utarbeta en plan för spridning av de fynd och de metoder avseende läs- och skrivutveckling och svårigheter hos elever med nedsatt hörsel och tvåspråkighet som framkommit i projektet. Detta är dock i nuläget enbart förslag till möjlig fortsättning.

Syfte

Projektet har två syften och två delar för genomförandet under 2014-2015;

Del 1 Syfte

Syftet är att genom samarbete med Stockholms och Örebro universitets speciallärarprogram med inriktning mot döva elever och elever med hörselnedsättning beskriva några nedslag gällande pedagogers beprövade

erfarenhet gällande arbetet med elevers läs- och skrivutveckling. Detta görs genom studenters uppsatsarbeten.

Del 2 Syfte

Syftet är att genom en forskningsöversikt beskriva befintlig forskning gällande framgångsfaktorer vid läs- och skrivsvårigheter och i pedagogiskt arbete med läs- och skrivutveckling för döva elever och elever med hörselnedsättning.

Mål

Målgrupper och intressenter

- Alla elever med nedsatt hörsel och skrivsvårigheter.
- Skolledningar och pedagoger i alla skolformer som arbetar med döva elever och elever som har nedsatt hörsel och som har läs- och skrivsvårigheter inom grundskola, specialskola, särskola och förskoleklass.
- Processledningsgrupp för specialskolan
- Medarbetare som arbetar med specialpedagogiskt stöd
- FoU samordnare

Avgränsningar

Tre avgränsningar och preciseringar behöver göras för projektet vid starten. Den ena avgränsningen handlar om att definiera vilka grupper som ingår i gruppen döva elever och elever med hörselnedsättning. Den andra avgränsningen gäller vad vi för denna målgrupp menar med läs- och skrivsvårigheter. Den tredje handlar om språklig tillhörighet för de olika elevtyperna.

Avgränsning för projektet är elever inom *gruppen döva elever och elever med hörselnedsättning*. Målgruppen elever bör avgränsas till grundskolans, specialskolans och förskoleklassens elever. När det gäller gruppen döva elever innefattar det elever opererade med cochlea implantat. Gruppen elever med hörselnedsättning bör innefatta alla elever i särskild verksamhet av något slag som de ingår i på grund av sin hörselnedsättning. Det kan därför också innefatta elever som har en lätt hörselnedsättning. Med begreppet särskild verksamhet menar vi annan skolplacering än den som finns inom specialskolans ansvarsområde, ex kommunal skolverksamhet eller annan skolform. Vi menar ju att det finns elever som är grupp- eller ensamt placerade i kommunala verksamheter och som inte upptas inom specialskolans ansvarsområde men som erbjuds stöd av något slag. En ytterligare målgrupp som bör finnas med är elever med utvecklingsstörning inom dessa ovan beskrivna målgrupperna.

Det finns en problematik när det gäller definitionen av *läs- och skrivsvårigheter* eftersom den när det gäller hörande elever brukar hänföras till definitioner av både specifika läs- och skrivsvårigheter samt dyslexi. Specifika läs- och skrivsvårigheter har ofta beskrivningar som bygger på sociala konstruktioner av

att vara en läsande och en skrivande människa men där man av psykosociala eller pedagogiska skäl inte uppnår fullgod läs- och skrivförmåga. Dyslexi har något olika innehåll i olika definitioner av begreppet men där en svårighet vad gäller fonologisk förmåga är den dominerande faktorn. Dyslexi som detta begrepp definieras kan inte appliceras på elever som inte uppfattar ljud men möjligen på grupper av elever som gör det. Däremot kan man ha specifika läs- och skrivsvårigheter.

Specifika läs- och skrivsvårigheter sammankopplas i litteraturen med språkliga svårigheter medan dyslexi sällan gör det mer än gällande den fonologiska medvetenheten i ett talspråk. Man kan alltså ha ett rikt språk och ändå ha dyslexi. När det däremot gäller målgruppen elever i detta projekt kan influenser av ett bristande talspråk eller faktorer som gäller fler- eller tvåspråkighet där teckenspråk är en faktor inbegripas.

Till det ovanstående kommer också faktorn *språklig tillhörighet*. En del av dessa elever kommer att beskrivas som teckenspråkiga, en del andra som i huvudsak talspråkliga och ytterligare en del som enbart talspråkliga.

Förväntat resultat

Projektet förväntas leda fram till en rapport med i huvudsak tre teman

- En beskrivning av hur läs- och skrivsvårigheter beskrivs i forskningslitteraturen i relation till teckenspråkighet och tvåspråkighet (talspråk och teckenspråk), olika grad av hörselnedsättningar och hörselteknik såsom hörapparat, slinga och cochlea implantat,
- Beskrivningar som involverar även flerspråkighet som en aspekt att beakta som har betydelse i målgruppens läs- och skrivutveckling, och
- beskrivningar av förslag på framgångsrika metoder beskrivna av verksamma lärare i studentuppsatserna samt i forskningslitteraturen är redovisade.

En tänkt fortsättning på projektet inbegriper en inventering av beprövade erfarenheter bland verksamma pedagoger av framgångsfaktorer. Detta föreslås genomföras som en förlängning av projektet och skulle därefter kunna innefatta en omfattande implementering av projektets resultat. Vid en sådan fortsättning skulle följande resultat också kunna förväntas

- vägledning i pedagogernas arbete med att anpassa lärmiljön för de aktuella elevgrupperna
- bättre stöd för elevens läs- och skrivutveckling
- på sikt förbättrad måluppfyllelse

Organisation

Projektledare

Carin Roos
Docent i specialpedagogik
Karlstads universitet

Styrgrupp

Roger Holmström, rektor Birgittaskolan (ordf. & sammankallande)
Ingela Bratt-Martinsson, bitr. enhetschef
Charlotta Pettersson, nationell FoU-samordnare
Karin Allard, lektor i pedagogik, Örebro universitet och medarbetare i projektet

Referensgrupp

Agneta Hallberg lärare Birgittaskolan
Barbro Kull, lärare Östervångsskolan
Maria Barta, rådgivare som arbetar med läs- och skrivutveckling, Mellersta regionen
Maria Hermansson, ansvarig för tvåspråkighetsfrågor, döva, hörselnedsättning, SPSM Örebro
Emelie Cramér-Wolrath, FilDr i pedagogik, FoU samordnare och rådgivare SPSM, Stockholm
Åsa Wedin, professor i pedagogiskt arbete, Högskolan Dalarna

Projektgrupp

Projektledare: Carin Roos, docent Karlstads universitet.
Carin Roos ansvarar för samordning av projektet och har projektansvar. Hon tar fram projektplan, är kontaktskapande, skriver forskningsöversikten, tar fram de populärvetenskapliga rekommendationerna samt ansvarar för avrapportering.

Medarbetare i projektet: Karin Allard, universitetslektor och kursansvarig Specialläroprogrammet med specialiseringen mot döva elever och elever med hörselnedsättning, Örebro universitet.
Karin Allard ansvarar för att samarbeta med studenterna och att nyska deras uppsatser mot projektet, och att samverka med Stockholms universitet och de studenter som där skriver uppsatser inom ramen för projektet. Bidrar också med att ta fram underlag till den forskningsöversikt som är planerad.

Administrativt stöd

Annika Ågebrandt

Kommunikationsstöd

Ann-Christine Bergström

Projektperiod

Hösten 2014:

Carin Roos - Framtagande av projektplan och möte med styrgruppen, motsvarande en veckas arbete.

Karin Allard – Initierar projektet bland studenterna på Speciallärarutbildningen med specialisering mot döva elever och elever med hörselnedsättning.

Våren 2015, (150201 – 150630):

40 % Carin Roos och 40 % Karin Allard

Två seminarier med studenterna genomförs i Örebro.

Hösten 2015:

Carin Roos och Karin Allard - planering samt en dags avrapportering för olika avnämare såsom lärare, rådgivare, skolledare, studenter m.fl. i Stockholm i form av en mindre konferens. En dags redovisning (tillsammans med studenterna) görs också i oktober av projektet i form av föreläsning och seminarium för processledningen för specialskolan vid SPSM i Örebro. Alla dess insatser motsvarande två månaders arbete.

Genomförande

Delmål/aktivitetsplan

Projektet innehåller två delar. Den ena delen av projektet innebär ett samarbete med Stockholms och Örebros universitet, Speciallärarprogrammet med specialisering mot döva elever och elever med hörselnedsättning, där 3-5 studentuppsatser¹ skrivs inom ramen för projektets frågeställningar. Dessa uppsatser kan tillsammans utgöra ett nedslag och systematisk bas för den beprövade erfarenheten i t.ex. specialskolan. Denna del leder och genomför Karin Allard.

Den andra delen av projektet innebär att Carin Roos i samarbete med Karin Allard tar fram en forskningsöversikt när det gäller framgångsfaktorer för läs- och skrivsvårigheter för denna målgrupp. Forskningsöversikten syftar till att ge en samlad bild av forskningsläget när det gäller läs- och skrivsvårighet för målgruppen och att beskriva de olika förståelser av problematiken som beskrivs i denna. I denna översikt behandlas även likheter och skillnader mellan projektets målgrupp och hörande barn i samma åldrar. Frågor om flerspråkighet, teckenspråkiga respektive talspråkliga skolmiljöer och språksvårigheter sätts i relation till målgruppens läs- och skrivlärande.